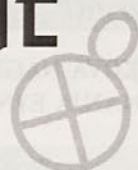

Izvirni znanstveni članek/1.01

dr. Borut Brumen

"REFOLUCIJA" SLOVENSKE ETNOLOGIJE IN KULTURNE ANTROPOLOGIJE*

Kulturna antropologija je bila na Oddelku za etnologijo pred slabim desetletjem vpeljana zaradi metodoloških in osebnih/generacijskih razlogov kot tudi zaradi institucionalnih razmer. Nadgradnja etnologije s kulturno antropologijo je sprožila proces odkrivanja "novih" znanstvenih tradicij in s tem rekonstrukcijo zgodovine vede. Vse to je vodilo do redefinicije nekaterih temeljnih teoretičnih in metodičnih usmeritev ter do dokončne uveljavitve kulturne antropologije. To se pozna tako v pedagoški praksi in raziskovalnih rezultatih, kot tudi v interdisciplinarnem sodelovanju in v mednarodni širitvi in priznavanju slovenske etnologije in kulturne antropologije. Vsi ti rezultati dokazujejo, da se je "boj" za identiteto stroke in njeno institucionalno uveljavitev za kulturne antropologe in tiste etnologue, ki v kulturni antropologiji nismo videli nevarnosti, temveč izziv, v Sloveniji zaključil.

V zadnjem desetletju smo prebivalci¹ Slovenije pričeli tektonskim družbenim spremembam, ki nam hočeš-nočeš spreminjajo naša vsakdanja življenja in se poznajo tudi v humanistiki in družboslovju. Spomnimo se samo viharjev, ki so se razvneli ob odkrivanju "novih" znanstvenih tradicij socialne in kulturne antropologije, navdušenj in razočaranj ob poskusih njihovih institucionalnih uveljavitev ali pa odrešujočega in izključujočega izpostavljanja pomena t. i. "nacionalnih strok". Tako kot še marsikje drugje v srednji in vzhodni Evropi je bil tudi v Sloveniji ta proces zabeljen z redefinicijami nekaterih temeljnih metodoloških diskurzov, rekonstrukcijo zgodovine, generacijskimi konflikti, s poskusi mednarodnih (samo)predstavitev in novih oblik (ne)komunikacij znotraj posameznih znanstvenih skupnosti. Preden pa preidem na svojo predstavitev razvoja slovenske etnologije in kulturne antropologije v zadnjem desetletju, se moram na kratko ustaviti pri teoretskih usmeritvah v slovenski etnologiji ob koncu osemdesetih let ter tudi pri tistih širših družbenopolitičnih procesih, ki so posredno vplivali na današnjo podobo etnologije in antropologije v Sloveniji. Slavko Kremenšek je pred štirimi desetletji opredelil slovensko etnologijo kot vedo, ki raziskuje povezave in medsebojne pogojenosti vseh družbenih fenomenov, kot vsebino vsakdanjega življenja v njenih vsakdanjih, generalnih in tipičnih oblikah (Kremenšek 1960-1961, 7-8).² Iz današnje perspektive lahko mirne duše ocenimo, da je bila to v tistem času ne samo metodološko utemeljena, temveč tudi inovativna definicija vede, ki naj bi omogočila tudi odpiranje novih znanstvenih obzorij. Z izjemo uspešne etnologije slovenskih mest s poudarkom na delavski kulturi pa je etnologija v večini primerov ostala deskriptivna veja, obremenjena s ljudstvom, neopredeljeno kulturo in ozko povezana s kmetstvom in kmečko kulturo. Še huje, zaradi pomanjkanja ustreznih metod in neupoštevanja novih teorij s(m)o bili slovenski etnologi največkrat nemočni pri raziskovanju in pojasnjevanju sodobnih družbenih pojavov. Kot sem zapisal drugje, s(m)o zato etnologi največkrat (raz)iskali samo tradicijo in preteklo čase. Za moderno življenje in sodobnost pa nam je

zmanjkalo konceptualnih orodij in okvirov, s katerimi bi lahko pojasnjevali sinhrone spremembe v družbi (primerjaj Brumen 1995).

Za tako stanje slovenske etnologije v zadnjih desetletjih našega (so)bivanja v bivši Jugoslaviji se ne moremo sklicevati, tako kot v nekaterih vzhodnoevropskih deželah, na kakšne neposredne ideološke vplive ali omembe vredne politične pritiske na etnologijo. Kot bomo podrobneje videli v nadaljevanju, je bila naša raziskovalna politika v največji meri vezana na slovensko etnično ozemlje. Etnologi s(m)o se v Sloveniji kot tudi drugje po Jugoslaviji ukvarjali skorajda izključno z lastnim narodom in pri tem še tu in tam celo kritizirali sodobne teorije nacij. Šele leta 1983 je bila hrvaška etnologinja Dunja Rihtman - Augustin tista, ki je na prvem (in zadnjem) skupnem kongresu jugoslovanskih etnologov in folkloristov v Rogaški Slatini organizirala okroglo mizo z naslovom "Etnos in nacija kot folkloristični in etnološki problem". Jasnovidno nam je predlagala študij etničnosti kot procesa (Rihtman - Augustin 1983), in če bi takrat razumeli in sprejeli njene predloge, bi mogoče že leto ali dve pozneje, ko je začelo vsepovprek razpadati jugoslovansko načelo "bratstvo in enotnost", lahko pojasnjevali nevarnosti vzhajajočih nacionalizmov. Na žalost smo takrat zamudili vlak, ki bi nas zapeljal med sodobne družbenoanalitične vede in tudi zaradi tega večina slovenskih etnologov v drugi polovici osemdesetih let ni bila sposobna slediti družbenopolitičnim procesom, ki so že napovedovali radikalne spremembe.

Pred dobrim desetletjem so civilno družbene zahteve po demokratizaciji Jugoslavije in Slovenije dosegle svoj vrh v trenutku, ko je postalo jasno, da jih takratni jugoslovanski oblastniki z Miloševićem na čelu ne mislijo upoštevati. To spoznanje je v Sloveniji pravzaprav pomenilo začetek konca koncepta civilne družbe, ki je bil neopazno, a hitro zamenjan s konceptom nacionalne države. Demokratizacija je tako postala izenačena z nacionalno emancipacijo. Slovenski politiki so se začeli sklicevati na konvencijo OZN o pravicah narodov do samoodločbe in so v svoji viziji prihodnosti Slovenijo takoj umestili v Evropsko skupnost. V Sloveniji se je tako v drugi polovici osemdesetih let pospešil proces spreminjanja samovidenja Slovencev in njihovih jugoslovanskih in evropskih sosedov, ki ga je mogoče, po Helge Gerndtu, teoretično razložiti s pomočjo osnovnih kategorij sprememb kulturnih procesov (Gerndt 1990).

Najprej je prišlo do sprememb notranjih sistemskih pozicij, ki so predstavljale prvi pogoj za iskanje nadomestnih modelov. Različne oblike le-teh (konfederacija, civilna družba, Evropska skupnost) so bile nato povod za kvalitativne spremembe do takrat ustaljenih (samo)predstav o Evropi. Spremembe pozicij so se v času odvijale skozi iskanja evropske tradicije pri Slovencih in v prostoru s prenašanjem sodobnih vsakdanjih življenjskih praks ter s posredovanjem novih vrednostnih modelov (primerjaj Brumen 1997).

In nato nas je po letu 1989 nepričakovana socialna (r)evolucija iz socialistične republike prelevila v kapitalistično nacionalno državo. Obnemeli smo preživeli tako svojo kot tudi vse sosednje vojne in se vsak

po svojih močeh prebijali skozi utvaro, imenovano tranzicija.³ V primeru teh družbenih sprememb, s katerimi se soočamo v zadnjem desetletju po razpadu nekdanjih "komunističnih" dežel, smo etnologi in antropologi najprej dobesedno obnemeli.⁴ In ker pri slovenski "refoluciji" v družbenopolitičnih spremembah v zadnjem desetletju ni šlo in ne gre, kot sva zapisala z Rajkom Muršičem, "zgolj za vprašanja tranzicije, (dis)kontinuitete in sprememb, temveč za transformacijo, ki jo razumemo kot popolno predelavo temeljnih pomenskih in interpretativnih sistemov, s katerimi si tako posamezniki kot tudi skupnosti na novo vzpostavljajo orientacijske točke v spremenjenem družbenem svetu in življenju v njem ..., je vzpostavitev večstranskega sistema začetna in dokončna 'sprememba'. Vse drugo so njene posledice, tako združujoče kot razdružujoče: liberalizacija trgov, ponovno vzpostavljene svoboščine (misli in govora), na novo opredeljena skrb za človekove pravice, pojav novih političnih enot, ki se potegujejo za 'popolno' demokracijo, prikriti ali odkriti spopadi za novo prilaščanje kapitala, ekonomske spremembe, naraščanje potrošništva, spremembe v sistemih vrednot, ponovna afirmacija starih religij, milenarizem, radikalne spremembe v vsakdanjih življenjskih slogih, poglobljanje stikov z drugimi deli sveta, naraščanje kriminala, izbruhi šovinizma, novega rasizma in prikrita fašizma, nastajanje paravojaških organizacij, vojaški spopadi, razpadi držav ..." (Brumen in Muršič 1999, 8-9). V takih pogojih je zato več kot nujno, da poleg analitičnega pogleda okrog nas pogledamo tudi sami sebe. Čim prej, tem bolje! Tem transformacijam etnologi in antropologi nismo ušli niti kot posamezniki niti kot

* Povabilo na The London School of Economics and Political Science mi je v začetku leta 2000 onemogočilo dostop do najnovejše slovenske literature. Zato na tem mestu objavljam razpravo, ki sem jo v spremenjeni obliki predstavil na kongresu "Wende als Wende?" oktobra 1999 na Dunaju, in v njej citiram samo tiste slovenske razprave in monografije, ki so izšle do prve polovice leta 1999. Z izrazom refolucija, na katerega me je opomnil prijatelj Nik Jeffs, je Veljko Rus poimenoval sistemske spremembe v Sloveniji iz začetka devetdesetih let, ki so se gibale med reformo in revolucijo (Rus 1992).

1 Ko zapišem prebivalci, mislim tudi prebivalke, in to velja tudi za druga samostalniška poimenovanja v vseh sklonih in številih ter za glagolske oblike, razen če ni posebej drugače pojasnjeno (glej Rošker 1996, 6-7).

2 Kot znanstveni koncept je bil vsakdanji način življenja (v tem kontekstu tudi ljudska kultura) deloma razvit v Sovjetski zvezi. V slovensko etnologijo ga je vpeljal in znanstveno dodelal Slavko Kremenšek, pozneje pa so ga prevzele tudi nekatere druge vzhodnoevropske dežele. Način življenja in ljudska kultura sta ostala v Sloveniji temeljna koncepta etnologije vse do devetdesetih let.

3 Prvi so te aktualne družbene spremembe začeli sistematično analizirati naši zahodni kolegi in kolegice (npr. Hahn 1993; Giordano in Greverus 1993/1994) in spoznali, da se dogodki v deželah, ki so jih pokroviteljsko poimenovali "tranzicijske", zrcalijo tudi v zahodni Evropi in njenih integracijskih "tranzicijah" (primerjaj Macdonald 1993; Goddard, Llobera in Shore 1994).

4 Edino izjemo predstavlja Rajko Muršič, ki je leta 1994 analiziral napake tistih antropologov, ki so pojasnjevali dogodke na tleh nekdanje Jugoslavije (Muršič 1994).

profesionalci.⁵ Torej kakšne, zakaj, kje in kdaj so se v zadnjem desetletju dogajale transformacije v naši stroki? Za lažje iskanje odgovorov na ta vprašanja in tudi njihovo razumevanje se bom osredotočil samo na Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti (OEIKA), tako da se ne bom ukvarjal z (ne)sodelovanjem, vplivi in problemi ostalih antropoloških šol v Sloveniji.⁶ Seveda pa moram najprej pojasniti, zakaj obravnavam zgolj in samo eno izmed slovenskih institucij.

Nikakor ne mislim, da bi OEIKA lahko predstavljal nek relevanten vzorec slovenske etnologije in kulturne antropologije v celoti. Vloga OEIKA pri kritični analizi in rekonceptualizaciji slovenske etnologije pa je verjetno neizpodbitna. Poleg OEIKA obstajajo še tri nacionalne institucije: Slovenski etnografski muzej, Inštitut za slovensko narodopisje in Glasbenonarodopisni inštitut pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.⁷ Prva je bila v zadnjem desetletju zaposlena predvsem z uspešnim pridobivanjem novega samostojnega muzejskega poslopja, kjer pa se po prvih, nedvoumno uspešnih muzeoloških predstavitev nikakor ne moremo znebiti grenkega priokusa zaradi mačehovskega odnosa do Muzeja neevropskih kultur v Goričanah.⁸ Kot pove že ime, gre pri Inštitutu za slovensko narodopisje in Glasbenonarodopisnem inštitutu za stebra slovenske "klasične" etnologije in folkloristike, kjer v metodološkem smislu iz tradicionalnih okvirjev izstopa le nekaj posameznikov. Nekateri med njimi, tako etnologi kot tudi antropologi, so zaposleni tudi na drugih institucijah v okviru SAZU. Tako stanje potrjuje tudi Mojca Ramšak v edini analizi slovenskih etnoloških in antropoloških publikacij v zadnjem desetletju. Pravi, da je bila etnoantropološka letina 1995 obilna. V Sloveniji smo proslavili objavo 27 monografij,⁹ ki jih večinoma lahko klasificiramo v polje folkloristike in materialne kulture. In začuda se ni nihče obregnil ob alarmantno ugotovitev Mojce Ramšak, da so iz metodološkega in vsebinskega zornega kota vredne natančne omembe samo štiri monografije letnika 1995 (Ramšak 1997, 55).

Z današnjega zornega kota ni videti naključje, da so bili trije od štirih avtorjev teh monografij sodelavci OEIKA, zato lahko za našo nadaljnjo izpeljavo predpostavimo, da je prav širitev etnologije s kulturno antropologijo omogočila bistven kvalitativni preobrat v slovenski etnologiji v zadnjem desetletju. Pri tem je treba najprej izpostaviti, da gre v srednje- in vzhodnoevropskem merilu za enkratni dogodek. Uvajanje kulturne antropologije na OEIKA ni bila namreč niti posledica padca "berlinskega zidu" niti slovenske osamosvojitve. Ponoven, "novodoben" in predvsem uspešen poskus uvajanja antropoloških predmetov v predmetnik Oddelka za etnologijo sega v drugo polovico osemdesetih let, ko smo se v Ljubljani še bahali z "uspelo" poroko med "Volkskunde" in "Voelkerkunde" v navidez idiličnem etnološkem zakonskem jarmu. Naj smo se še tako trudili, pa smo v tej zvezi takrat vedno znova opažali prevlado domačijskosti nad svetovljanstvom, historičnosti nad komparativizmom in "naroda" nad posameznikom, navkljub nekaterim izjemnim metodološkim prebojem v šestdesetih in

sedemdesetih letih. Kot tak je bil povsem primerljiv s svojimi (zahodnimi) srednjeevropskimi bratraci in sestričnami, od katerih se je, zlasti v sedemdesetih in osemdesetih letih, vztrajno distanciral. In potem se je leta 1990 Oddelek za etnologijo "nepričakovano in nebodigatreba" preimenoval v Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo (Nov 1991; Jezernik 1991)!?¹⁰

Danes lahko posledice uvajanja in uveljavljanja kulturne antropologije v Sloveniji strnemo v dva sklopa:

I. Kulturna antropologija je bila na Oddelku za etnologijo vpeljana zaradi metodoloških in osebnih/generacijskih razlogov kot tudi zaradi takratnih institucionalnih razmer. Nadgradnja etnologije s kulturno antropologijo je sprožila proces odkrivanja "novih" znanstvenih tradicij in s tem rekonstrukcijo zgodovine vede. Vse to je vodilo do redefinicije nekaterih temeljnih teoretskih in metodoloških usmeritev ter do dokončne uveljavitve kulturne antropologije.

Oddelek za etnologijo je bil vse do osemdesetih let sorazmerno uspešno podjetje. Sodelovali smo s Hrvati in Poljaki, gojili načelno interdisciplinarnost, na skrivaj kukali proti severnim sosedom in imeli v predmetniku za okrasek nekaj evropske in neevropske etnologije. Glavnina raziskovalnega in posledično tudi pedagoškega dela na Oddelku za etnologijo (in v dobršem delu celotne slovenske etnologije) je od leta 1975 potekala v okviru projekta "Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja - ETSEO".¹¹ Kot je razvidno iz imena, je bil projekt vezan na slovensko etnično ozemlje, temeljil je na enotni opredelitvi predmeta etnologije kot vede, ki se na ravni vsakdanjosti ukvarja z načinom življenja in ljudsko kulturo (glej Kremenšek 1994, 3-4), in na enotni genetično-strukturalni metodologiji¹², ki je pogosto spominjala na "historični pozitivizem".

Od samega začetka je pri projektu ETSEO sodelovala vrsta takrat mladih etnologov. Začeli so s sestavljanjem vprašalnic (objavljenih med leti 1976 in 1978 v enajstih zvezkih), in če pogledamo v spiske literature v teh vprašalnicah, vidimo, da so se nekateri njihovi snovalci prav tam "okužili" s sodobnimi etnološkimi in antropološkimi znanstvenimi teorijami.¹³ Marsikoga je verjetno pograbil "heretična" želja po novih, drugačnih in samostojnih znanstvenoraziskovalnih projektih, vendar pa v svojih vsakodnevnih institucionalnih realnostih niso imeli skorajda nobenih možnosti za realizacijo lastnih projektov. Na Oddelku za etnologijo je sicer načeloma vsak lahko počel, kar je hotel, raziskovalni denar pa je prihajal v glavnem samo za projekt ETSEO. Najpozneje v osemdesetih letih so to še posebno (ob)čutili nekateri člani Oddelka za etnologijo, ki so bili nosilci kateder za evropsko in neevropsko etnologijo (Zmagi Šmitek) in etnologijo Balkana (Božidar Jezernik) ter so se v osemdesetih letih, skupaj z nekaterimi mlajšimi kolegi izven OEIKA, izpopolnjevali v tujini (Indija, Velika Britanija, Mehika, Kolumbija).

Njihova reakcija je bila povsem normalna in v akademskem svetu običajna kritika dominantnih znanstvenih teženj v slovenski etnologiji. Temeljila je na

rušenju mita etnologije kot nacionalne vede, opozarjanju na odsotnost primerjalnega pristopa v etnologiji, pomanjkanju holističnih raziskav in zanikanju individualnih razsežnosti človeka na račun izpostavljanja kolektivne entitete (Jezernik 1991; Šmitek 1991). Zato moramo na uvajanje kulturne antropologije v Sloveniji v začetnem obdobju gledati tudi kot na generacijski razkol med nekaterimi znanstveno povsem uveljavljenimi posamezniki. Seveda je pri tem šlo tudi za odkrit upor in odpor proti metodološki (ETSEO), prostorski (slovensko etnično ozemlje) in nenazadnje tudi finančni odvisnosti od prevladujočega oddelčnega trenda in usmeritve. Od tu do zahtev po širitvi študijskega programa in po preimenovanju Oddelka za etnologijo pa je bil le še korak. Preimenovanje v Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo se je zgodilo brez obsežnejših metodoloških analiz ali javnih strokovnih razprav, z večinsko podporo članov oddelka.¹⁴ Ta navidezna zaletavost je bila v času slovenskih univerzitetnih reform nujna. Za uresničitev metodoloških sprememb je bilo namreč treba najprej pridobiti institucionalni prostor, kjer bi drugače misleči in delujoči posamezniki dobili priložnost za uresničevanje svojih idej. Če bi takrat zamudili priložnost, bi se po vsej verjetnosti v nedogled izgubljali nekje med historistično in aplikativno etnologijo v službi turizma.

5 Že samo poimenovanje nas etnologov in antropologov kot profesionalcev je posledica uvajanja neoliberalističnega besednjaka in s tem del transformacijskih procesov. V prejšnjih socialističnih časih bi mi to oznako nekateri lahko celo zamerili, saj se je takrat s profesionalci najprej označevalo športnike.

6 Na Univerzi v Ljubljani je danes mogoče dodiplomsko študirati etnologijo in kulturno antropologijo samo na OEIKA in socialno etnologijo na Oddelku za sociologijo kulture (oboje na Filozofski fakulteti), prav tako pa obstaja katedra iz socialne antropologije na Fakulteti za družbene vede in fizične antropologije na Biotehnični fakulteti. Vse te fakultete nudijo tudi podiplomski študij, poleg njih pa ima podiplomske antropološke programe tudi Inštitut za humanistične študije (ISH). Kvantitativno gledano imamo pogoje, da to dejstvo vzamemo kot prednost, ki se lahko kumulira v nastanku pluralne antropologije, kot je v slovenski strokovni javnosti apeliral Rajko Muršič (Muršič 1996, 135).

7 V kontekstu te razprave ne omenjam številnih etnologov in antropologov, zaposlenih v drugih slovenskih institucijah, ki, razen nekaterih izjem, niso aktivno sodelovali pri uvajanju antropologije.

8 Ob tem pa seveda ne moremo spregledati enkratnega dosežka Gorazda Makaroviča z njegovim delom "Slovenci in čas" (Makarovič 1995).

9 V Avstriji 57, v Nemčiji in Rusiji 51, na Finskem 45, Norveškem 21, Republiki Češki 11, na Slovaškem 8, na Hrvaškem 6 itd. (Ramsak 1997, 55).

10 Preimenovanje oddelka in uvedba novega pedagoškega programa (Nov 1991) je predvsem del Božidarja Jezernika (Jezernik 1991), takratnega predstojnika, in Zmaga Šmitka (Šmitek 1991). Širjenje etnologije z uvajanjem kulturne antropologije ni neka slovenska posebnost, saj smo bili v bližnji preteklosti priče podobnim procesom redefiniranja temeljnih znanstvenih izhodišč v številnih državah nekdanjega "realnega socializma" (npr. Češka, Poljska, Rusija ali nekdanja Vzhodna Nemčija). V širšem kontekstu lahko proces preimenovanja razumemo tudi kot odgovor na krizo identitete stroke, ki se je s padcem totalitarnih režimov in njihov ideoloških aparatov – ti so ponekod v večji in drugje v manjši meri vplivali tudi na raziskovalno politiko – znašla pred novimi znanstvenimi izzivi. Da bo paradoks še večji, se je desetletje pozneje v podobnem položaju znašel sosednji nam Dunaj, kjer je danes obstoj in delitev na "Volkskunde" in "Voelkerkunde" zgolj in le spomin. Dunajski

Začetni, navidez neproblematici institucionalizaciji kulturne antropologije na OEIKA je kmalu sledila burna reakcija s strani nekaterih slovenskih etnologov (Kremenšek 1993). Ti so svoje pozicije zagovarjali z očitki kulturnim antropologom o njihovi pomanjkljivi opredelitvi koncepta kulture, neutemeljenosti kritike o ozki nacionalni usmerjenosti slovenske etnologije v času evropskih sintez regionalnih etnografij in s poudarjanjem posebnega položaja etnologije kot t. i. nacionalne vede pri manjših narodih (Slavec Gradišnik 1995).

Odgovorila sta jim Zmago Šmitek in Božidar Jezernik z razpravo "Antropološka tradicija na Slovenskem". Najprej sta ugotovila, da je bila glavna značilnost antropološke misli na Slovenskem, vse od šestnajstega stoletja, prav v tem, "da je skušala svoj predmet (človeka) obravnavati holistično in je predvsem problematizirala vprašanje, kaj je človek, kakšno je njegovo poreklo in proces kulturnega dozorevanja, kaj je tisto, po čemer se razlikuje od živali, medtem ko etnologija na Slovenskem tega vprašanja ni eksplicirala kot problem in se še vedno obnaša, kot da je to nekaj samoumevnega" (Šmitek in Jezernik 1992, 260), ter nato do konca dokaz(ov)ala, da v imamo v Sloveniji opravlja z dvema znanstvenima tradicijama, ki sta se v preteklosti pogosto prepletali ali pa tudi razvijali ena mimo druge (Šmitek in Jezernik 1992, 268).

Oddelek za etnologijo (Voelkerkunde) je leta 1998 novi predstojnik André Gingrich takoj preimenoval v Oddelek za etnologijo, socialno in kulturno antropologijo. Konrad Koestlin, predstojnik dunajskega Oddelka za narodopisje (Volkskunde) pa je letos najavil, da se bo njihova institucija z letošnjim letom preimenoval v Oddelek za evropsko etnologijo. Stavim, da sta v naši sosesčini naslednja (in poslednja) na vrsti Oddelek za etnologijo v Zagrebu in Gradcu.

11 Koncept slovenskega etničnega ozemlja do takrat v slovenski etnologiji ni obstajal. Prej nasprotno. Vilko Novak je leta 1960 slovensko ozemlje razdelil v štiri etnične regije s podobnimi kulturnimi elementi (Novak 1960, 21). Zato lahko rečemo, da se je s projektom ETSEO s strani etnologov začel proces nacionalizacije kulture. Čeprav je bil projekt v začetku obetavno zastavljen in so bili temu primerni tako navdušenost kot rezultati, se je najpozneje do sredine osemdesetih let že pokazalo, da je njegov rok trajanja potekel (primerjaj Brumen 1992). Projekt se je uradno zaključil leta 1996 z izidom osemnajste topografske knjige.

12 Na nezdružljivost geneze in strukture sta prva opozorila Rajko Muršič (Muršič 1995, 149) in Borut Brumen (Brumen 1995, 162).

13 Pri tem nikakor ne smemo pozabiti tudi na vlogo "teoretične biblije" slovenske etnologije, učbenika Obča etnologija, ki je bil v tistem času edini in temeljit pregled etnoloških in antropoloških teorij na Slovenskem (Kremenšek 1973).

14 Na Oddelku za etnologijo se je med letoma 1988 in 1990 zvrstila cela vrsta burnih sestankov, na katerih so soočali argumente zagovornikov in nasprotnikov uvajanja kulturne antropologije. Odločitev za kulturno antropologijo je bila pragmatične narave, saj je bila kulturna antropologija pravzaprav še edina nezasedena znanstvena disciplina na Univerzi v Ljubljani. Socialno antropologijo so takrat že predavali kot predmet na FDV, na Filozofski fakulteti pa se je Oddelek za sociologijo tudi pripravljaj na uvajanje socialno antropološkega programa. Takratni predstojnik tega oddelka Izotok Saksida - Sax se je celo bal, da bosta njegov oddelek in etnološki oddelek prijavila antropološki program z istim imenom, kar bi seveda uspešno (samo)blokiralo institucionalizacijo obeh.

15 Rajko Muršič se je vključil v diskusijo leta 1994 (Muršič 1994a) in je s svojim "ostrim" jezikom kaj kmalu postal nočna mora "ortodoksni" slovenskih etnologov (primerjaj Muršič 1995).

Nadaljnje polemike med eno in drugo stranjo so potekale večinoma v Glasniku Slovenskega etnološkega društva (SED), ki je kljub nekaterim pritiskom ostal odprt za vse različne poglede, kar je nedvoumno zasluga takratnih urednikov, Rajka Muršiča¹⁵ in Mojce Ramšak.¹⁶ Stopnjevanje utemeljevanja, ne vedno prepričljivega niti akademskega, je doseglo svoj vrh na kongresu Slovenskega etnološkega društva "Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj" oktobra 1995 v Ljubljani. Na njem smo bili vsi udeleženci priče odkrite delitve med etnologi, kulturnimi antropologi, tistimi etnologi, ki smo podpirali uvajanje kulturne antropologije, in onimi, ki jim je bilo pravzaprav vseeno. Najširša strokovna javnost je pričakovala, da bo prišlo do soočenja zagovornikov in nasprotnikov kulturne antropologije v sekciji "Teorija in zgodovina stroke". Po nekem nerazumljivem naključju pa je prav tisti dan, ko bi morali za govorni pult stopiti kritiki obstoječe etnologije, naenkrat zmanjkalo predvidenega časa za posamezne referate. Zato smo bili vsi takratni govorci naenkrat povabljeni pred občinstvo, kjer je vsak izmed nas "obsojencev" v nekaj kratkih stavkih predstavil svoje argumente, ki pa so bili tik pred začetkom kongresa, na srečo, objavljeni tudi v zborniku (Muršič in Ramšak 1995a).

Zmago Šmitek je tako izpostavil negativne posledice zgolj diahrone zgodovinske metode, vezane na etničnost, v tem primeru slovenstvo, in istočasno zanemarjanje neevropske etnologije (Šmitek 1995). Rajko Muršič je tej "bedi historizma" predpisal rešilno terapijo s hermenevtiko in "močjo etnografije" (Muršič 1995a); Naško Križnar je pri odnosu Matije Murka do slikovnega materiala "bogokletno" ugotovil, da je bil ta bližje holističnemu študiju človeka in s tem antropologiji kot etnologiji (Križnar 1995); Borut Brumen je slovensko etnologijo mesta, ki se še ni razvila v urbano etnologijo, obsodil stagnacije kot posledice zgolj deklarativnega priseganja na enotno definicijo predmeta etnologije (Brumen 1995); Ingrid Slavec Gradišnik pa se je ob primerjavi in kritiki temeljnih metodoloških izhodišč slovenske etnologije in kulturne antropologije zavzela za "konceptualno in metodološko odprtost in pluralizem", ki bi lahko obogatila obe vеди (Slavec Gradišnik 1995, 137).

Zaradi pravilne ugotovitve, da je bilo uvajanje kulturne antropologije "najneposredneje prepleteno s kritiko obstoječe slovenske etnologije" (Kremenšek 1995, 145), je njenemu predlogu najglasneje nasprotoval Slavko Kremenšek. Ugotavljal je ne samo škodljivost, temveč tudi pogubnost kulturne antropologije "za identiteto etnološke vede in za neupravičeno zanemarjanje in podcenjevanje problematike, ki je z njo najneposredneje povezana" (Kremenšek 1995, 143). Edino zdravilo za obstoječe stanje je zato videl v postopni in razumni prekinitvi povezanosti etnologije in kulturne antropologije (ibid.: 146). Problematika, o kateri je govoril in ki naj bi bila "najneposredneje" povezana z etnologijo, je bila rdeča nit še nekaterih drugih avtorjev. Določimo ji lahko skupni imenovalce, in to je slovenski narod, nad katerim sme in mora bedeti tudi etnologija kot nacionalna veda, za katero niti v našem stoletju niso zanemarljive "narodnopolitične pobude etnološkega

strokovnega dela", kot je zapisal Kremenšek leto dni pred kongresom (Kremenšek 1994a, 9).¹⁷ Nasprotniki kulturne antropologije so od kongresa verjetno pričakovali, da bodo udeleženci, tako kot je predlagala Duša Krnel Umek, "personalno številčnejši in z razvitejšo vedo" izdelali "času primeren program", ki bo predstavljal prelomnico "v nadaljnjem razvoju etnologije kot nacionalne vede in spoznavanju Slovencev kot državotvornega naroda" (Krnel Umek 1995, 193).¹⁸ Na srečo udeleženci kongresa njenega poziva k strnjevanju vrst "personalno številčnejših" etnologov niso podprli, pa tudi Slavko Kremenšek se je zaradi tega, ker "kolegov zunaj Filozofske fakultete soodnosnost med etnologijo in antropologijo kaj dosti ne prizadeva in ne zanima", naslednje leto javno poslovil od pisanja o razmerju med etnologijo in antropologijo (Kremenšek 1996, 27).

II. Glavne posledice uveljavitve kulturne antropologije lahko danes opazimo na dveh nivojih:

a) v pedagoški praksi in raziskovalnih rezultatih

Zamisel o postopni ločitvi etnologije in kulturne antropologije je bila delno realizirana z novim pedagoškim programom v študijskem letu 1998/1999. Z njim je postal študij etnologije in kulturne antropologije razdeljen na dva dela. Po dveh letih splošnih predmetov se študentje samostojno odločijo za izbiro etnološke ali antropološke usmeritve (primerjaj Bogataj 1998).¹⁹ OEIKA je notranje razdeljen na šest kateder, ki ima vsaka svojega strokovnega vodjo: neevropska antropologija (prof. Zmago Šmitek), antropologija Balkana (prof. Božidar Jezernik), etnologija Slovencev (prof. Janez Bogataj), metodologija (doc. Rajko Muršič), muzeologija (doc. Vito Hazler) in etnologija Evrope (doc. Borut Brumen). V pedagoškem procesu so študenti soočeni s širokim spektrom metodologij, kar jim omogoča samostojno primerjalno ovrednotenje in svobodno izbiro med etnološkimi in antropološkimi teorijami. Kakšne bodo dejanske usmeritve študentov in njihova kasnejša strokovna usposobljenost in uveljavitev, bomo videli šele prihodnjih letih. Že zdaj pa lahko opazimo občutno povečanje objavljenih člankov študentov OEIKA v Glasniku SED v zadnjem desetletju (glej Glasnik SED 1990–1999).²⁰ Vse to tudi dokazuje, da je pestrost učnih predmetov z veliko izbiro seminarjev naletela na odobravanje študentov kot tudi na večjo pedagoško vnemo predavateljev. Ta se kaže tako v teoretičnih razmišljanjih o poučevanju antropologije²¹ kot tudi v praksi, npr. v okviru splošnega seminarja, ki ga organizira Rajko Muršič, na katerem se vsak teden predstavijo gostujoči predavatelji. Posebna pozornost se posveča vzpodbujanju osebnega sodelovanja predavateljev s študenti v procesu nastajanja seminarskih in diplomskih del. Obudili pa smo oddelčno "tradicijo" organiziranja različnih informacijsko-izobraževalnih ekskurzij (Poljska, Bosna, Avstrija, Češka in Italija), začeli pa smo tudi z novo obliko dela, in to so študijsko-raziskovalne ekskurzije (Maroko, Slovaška, v pripravi Iran in zahodna Afrika).

V objavljenih znanstvenih razpravah nekaterih članov OEIKA v zadnjih petih letih se kažejo še nadaljnja teoretična osmišljanja položaja kulturne antropologije in

njene prepletenosti z etnologijo. Rajko Muršič se je tako lotil opredeljevanja "slovenskih antropologij" in njenih potencialov (Muršič 1996).²² Božidar Jezernik je dokazal, kako aktualna je lahko historična antropologija za razumevanje naše sedanjosti (Jezernik 1998). Zmago Šmitek pa je s tehtno metodološko analizo opozoril na možnosti sodelovanja in zbliževanja obeh disciplin (Šmitek 1999). Istočasno je prišla na površje do zdaj neprepoznava dimenzija naše stroke, to je znanstvena analiza sodobnih družbeno-kulturnih pojavov, kot so: (etnični) predsodki in stereotipi, socialno-kulturni fenomeni mest, posledice vojn v nekdanji Jugoslaviji, kulturne značilnosti potrošniške družbe, socialne in kulturne posledice novih državnih meja in procesi spreminjanja identitet v novi državi (Šmitek 1998a, 1999; Jezernik 1998a, 1999; Muršič 1998, 1998a; Hudelja 1997; Brumen 1997a, 1998)²³. Vsa ta prizadevanja dobivajo prepoznavno obliko v bogati monografski beri na OEIKA. Ta sega od etnologije Slovencev in Balkana, načina življenja v ekstremnih življenjskih razmerah, komparativne mitologije slovanskih in indoevropskih narodov ter urbane etnologije do antropologije glasbe, raziskovanja podkultur in ostalih sodobnih kulturnih pojavov (Šmitek 1995a, 1998; Muršič 1995b; Brumen 1995b; Jezernik 1997, 1998, 1999a; Bogataj 1997; Mencej 1997). Ta objavljena dela opozarjajo tudi na nesmiselnost načelnih ločitev med etnologijo in antropologijo. Posledica tega je prepoznavna pri kvaliteti našega medsebojnega sodelovanja in komuniciranja na OEIKA, zlasti pa je ta težnja zbliževanja opazna pri večini doktorskih disertacij na OEIKA v zadnjih letih. Če jih na hitro pregledamo, vidimo, da se je Nena Židov soočila s sodobnim fenomenom alternativne medicine v Sloveniji (Židov

1996); Rajko Muršič je analiziral kulturne in socialne razsežnosti obstoja rockovskega kluba v severovzhodni slovenski vasi (Muršič 1997); Ingrid Slavec Gradišnik je ovrednotila metodološke usmeritve v slovenski etnologiji in kulturni antropologiji, ki bodo v objavljeni obliki prav gotovo najbolj analitičen in sistematičen pregled slovenske etnologije in kulturne antropologije v iztekajočem se stoletju (Slavec Gradišnik 1998); Vito Hazler je postavil nove temelje in opredelil smernice konservatorskega dela v Sloveniji (Hazler 1998; Hazler 1999); Borut Brumen pa je po daljši terenski raziskavi predstavil vlogo in pomen socialnih spominov in časov za nastajanje, ohranjanje in spreminjanje lokalnih identitet v istrski vasi (Brumen 1999a).

b) v interdisciplinarnem sodelovanju in v mednarodni širitvi in priznavanju slovenske etnologije in kulturne antropologije

Interdisciplinarna usmerjenost OEIKA v zadnjih letih se kaže najprej v novem pedagoškem programu, kjer je poleg etnologov in kulturnih antropologov (iz OEIKA, kakor tudi iz drugih institucij) vključena vrsta zunanjih sodelavcev (folkloristi, arheologi, socialni in fizični antropologi, sociologi, lingvisti, psihologi in zgodovinarji). Po drugi strani pa so si člani OEIKA v zadnjem desetletju z udeležbo in organizacijo mednarodnih znanstvenih konferenc izborili svoje mesto na svetovnih akademskih zemljevidih. Sodelavci OEIKA so v zadnjih petih letih organizirali štiri mednarodne znanstvene simpozije: "Urbani simboli in rituali" leta 1996 v Ljubljani (Jezernik 1999b); "Poučevanje antropologije" leta 1997 v Piranu in istega leta v Piranu tudi "Etnološka stičišča med slovensko in poljsko etnologijo" (Muršič in Brumen 1999)²⁴ in v soorganizaciji s Slovenskim etnografskim muzejem kongres "Etnološki in

16 Poleg omenjenih je za uvajanje antropologije od samega začetka apelirala tudi Natalija Vrečer (Vrečer 1991), ne smemo pa pozabiti tudi na posredne vplive, ki so danes prepoznavni v vrsti antropološko usmerjenih magistrskih del iz tega obdobja: ena izmed prvih kritik etnološke urbane raziskovalne metodologije (Brumen 1993 - objavljeno 1995b), analitični pregled kulturno-antropoloških perspektiv izpod peresa Rajka Muršiča (Muršič 1994b), antropološka raziskava beguncev (Vrečer 1994), semiotika ženske torbice (Braica 1994), analiza katoliškega razumevanja slovenske identitete (Hribar 1994), teoretsko ovrednotenje etnološke enciklopedije Slovencev (Ramšak 1997) in nenazadnje tudi prva antropološka številka Glasnika SED (Glasnik 1995).

17 Na tem kongresu je Zmago Šmitek med drugim ugotavljal, da domačijska etnologija, ki operira z nacionalnimi/ističnimi pobudami in jih postavlja nad strokovne, nima perspektive (Šmitek 1995, 157). Borut Brumen pa je opozoril, da bi bilo treba (re)definirati koncept nacionalnega, saj se z obstoječim »nacionalnim konceptom etnologije vračamo v petdeseta leta in s tem prehajamo k že zdavnaj preživelim strategijam evropske etnologije« (Brumen 1995, 163).

18 Da je avtorica, ki je pozneje postala tudi predsednica SED, s svojimi izjavami mislila dobesedno, je potrdila tudi na mednarodni konferenci "Meje v Istri", ki je septembra 1997 potekala v Poreču na Hrvaškem. Zaradi tamkajšnjega nacionalističnega nastopa ji je bil na izrednem običnem zboru SED leta 1998 izrečen disciplinski ukrep javnega opomina. Ker sta takrat zaradi samovolje predsednice SED nepreklicno odstopila tudi dotedanja urednika Glasnika SED, ta "javni" opomin ni bil nikoli objavljen v društvenem glasilu.

19 Prav zdaj pa se pripravlja še ena reforma študijskega programa, ki je povezana z uvedbo t. i. "kreditnega sistema" v visokošolsko izobraževanje. V tem sistemu bodo imeli študenti trdno jedro obveznih predmetov, ki jih bodo po lastni izbiri dopolnjevali z vsemi ostalimi "kreditnimi" predmeti na vseh družboslovnih in humanističnih oddelkih v Sloveniji in Evropi.

20 Natalija Vrečer je v knjižni obliki objavila tudi rezultate seminarja pri predmetu antropologija Balkana z naslovom "Begunci v Sloveniji" (Vrečer 1999).

21 Zmago Šmitek in Rajko Muršič sta aktivna člana sekcije "Poučevanje antropologije" pri največjem evropskem stanovskem združenju antropologov in etnologov "European Association of Social Anthropologists" (EASA), ki jima je bila zaupana tudi organizacija letnega strokovnega srečanja te sekcije v Piranu leta 1997.

22 Pri njem lahko sledimo kontinuiranemu teoretičnemu osmišljanju kulturne antropologije na Slovenskem in prav zaradi tega se mi zdi nujno apelirati na strokovno javnost, da se že končno enkrat izda njegovo magistrsko delo "Perspektive kulturne antropologije. Človek, kultura in znanost" (Muršič 1994b).

23 V tem tekstu navajam samo nekatere izbrane bibliografske enote posameznih avtorjev. Celotno znanstveno bibliografijo vseh sodelavcev OEIKA si lahko vsak ogleda na medmrežnem naslovu <http://www.izum.si/cobiss> in jo primerja s slovensko etnološko bibliografijo med letoma 1986 in 1990 (Račič Simončič 1997).

24 Začetnik bienalnih znanstvenih srečanj s poljskimi etnologi je Slavko Kremenšek, ki je leta 1988 organiziral prva "stičišča" (Jezernik in Muršič 1997a, 7).

25 Prispevki iz tega kongresa, ki so ga organizirali Mirjam Mencej, Rajko Muršič in Nena Židov, so objavljeni v predzadnji številki revije Etnolog.

antropološki vidiki preučevanja smrti" leta 1998 v Ljubljani.²⁵ Poleg tega smo bili leta 1996 pedagoški delavci (Zmago Šmitek in Borut Brumen) in takratna študentka (Liza Debevec) soorganizatorji (skupaj z etnološkimi in antropološkimi oddelki švicarskih univerz v Fribourgu, Laussanu in Neuchaletu) in izvajalci podiplomskega raziskovalnega projekta "Multikulturalnost v vsakdanjem življenju in politiki", ki je potekal v Piranu, Novem Gradu (Hrvaška) in Miljah (Italija). Mednarodno najodmevnejša znanstvena prireditve, ki so jo ustanovili in jo skupaj s Fakulteto za podiplomski humanistični študij (ISH) organizirajo nekateri sodelavci OEIKA, je od leta 1994 prav gotovo MESS - Mediteranski etnološki poletni simpozij (Brumen in Šmitek 1995a; Baskar in Brumen 1998; Šmitek in Muršič 1999).²⁶ In nenazadnje smo leta 1999 pospremili na pot tudi prvo knjižno zbirko OEIKA (urednik Rajko Muršič), ki se imenuje po Niku Županiču, antropologu in prvem profesorju za etnologijo na Univerzi v Ljubljani (Šmitek in Muršič 1999a; Jezernik 1999b; Muršič in Brumen 1999).

Tako v Sloveniji kot v nekaterih drugih vzhodnoevropskih deželah so se etnologi, ki so bili izobraženi in izoblikovani v tradiciji (kulturne) zgodovine, v iskanju novih znanstvenih konceptov usmerili proti antropologiji (primerjaj Dunja Rihtman Augustin 1996, 104). Pri tem ni šlo za slepo prevzemanje konceptov in absolutne prestopa iz ene v drugo stroko, temveč prej za metodološka oplemenitenja. Zmago Šmitek zato v pravkar izdanem spisu utrjuje prepričanje o komplementarnosti antropologije in etnologije in se zavzema za njuno nadaljnje zблиževanje (Šmitek 1999), podobne trende pa lahko opazimo tako v Nemčiji (Kaschuba 1999) kot tudi v Veliki Britaniji (Miller 1998).

Slabo desetletje po uveljavitvi kulturne antropologije na OEIKA se danes meje med etnologijo in kulturno antropologijo na OEIKA tako ponovno brišejo. Po svoje gre za absurden proces, saj so prav tisti posamezniki, ki so uvajali ali podpirali uvajanje kulturne antropologije, v zadnjih petih letih objavili največ znanstvenih monografij, vezanih na "slovensko etnično ozemlje" in imajo tudi v mednarodnih okvirjih absolutni primat pri predstavljanju "nove" etnologije Slovencev. Ingrid Slavec Gradišnik je leta 1995 zapisala: "Razumljivo je, da imajo take raziskave (Slovenije, ki jo raziskujejo domači znanstveniki; op. p.) največjo spoznavno težo in odmev prav v tem okolju; za druge raziskovalce imajo izsledki predvsem primerjalno vrednost, ki jo je mogoče presojati po tem, koliko raziskovalski standardi nacionalnih ved ustrezajo mednarodni znanstveni ravni" (Slavec Gradišnik 1995, 137). V zadnjih petih letih se je več kot potrdilo, da "tradicionalno" raziskovanje Slovencev na OEIKA več ne izpolnjuje teh mednarodnih znanstvenih standardov, saj njeni dosežki raziskovanja sodobne slovenske stvarnosti in njene transformacije ne presegajo nivoja poljudnoznanstvenih monografij. Boj za identiteto stroke in njeno institucionalno uveljavitev se je tako za kulturne antropologe in tiste etnologue, ki v kulturni antropologiji nismo videli nevarnosti temveč izziv, v Sloveniji zaključil!

"Nova" slovenska etnologija se je s kulturno antro-

pologijo približala sodobnim usmeritvam v družbenih in humanističnih vedah. Čeprav se je obdobje dosledne uporabe "klasične" antropološke metode dolgotrajnega terenskega opazovanja z neposredno udeležbo in metodološko izpostavljanje vprašanj o pomenu procesualnega in primerjalnega raziskovanja preteklih in sodobnih kulturnih ter družbenih pojavov v slovenski etnologiji in kulturni antropologiji šele prav začelo, sta natančno poznavanje in s tem pravilna uporaba raziskovalnih metod ter študij in razumevanje znanstvenih teorij že spremenila raziskovalne perspektive v Sloveniji. Etnologi in antropologi zato v preteklosti lokalnih skupnosti ne odkrivamo več nostalgčnih tradicij, temveč nas zanimajo iznajdene in umišljene tradicije, z njimi povezane spregledane zgodovine prebivalcev posameznih območij in procesi spreminjanja družbe in kulture nekoč in danes. Od predpisovanja določenih kulturnih lastnosti Slovincem se etnologija in kulturna antropologija preusmerja v raziskovanje nastajanja, utrjevanja in spreminjanja spolnih, lokalnih, manjšinskih in nacionalnih identitet. Namesto iskanja materialnih in duhovnih prežitkov se osredotoča na sočasne fenomene potrošniške družbe in se namesto čemenja v samozadovoljnem položaju nacionalne vede razvija v dinamično stroko, ki analizira pretekle in zdajšnje človeške predstave ter z njihovo pomočjo razgalja sodobne sociokulturne probleme. Vendar pa bo slovenska etnologija in kulturna antropologija šele z uresničitvijo prizadevanj za pridobitev novih delovnih mest za neevropsko antropologijo²⁷ in z ustanovitvijo sklada za podiplomske terenske raziskave doma in po svetu²⁸ postala ne samo mednarodno primerljiva, temveč tudi znanstveno

26 Zaradi organizacije MESS je bil leta 1992 pri OEIKA ustanovljen Inštitut za multikulturne raziskave, ki ga vodi Zmago Šmitek. Njegova ustanovitev je bila predvsem posledica takratnih razmer na OEIKA, zaradi katerih pravzaprav ni bilo mogoče izpeljati nobenega skupnega projekta. Slovenski predstavnik v mednarodnem znanstvenem svetu MESS je Zmago Šmitek, od petih članov organizacijskega odbora (Zmago Šmitek - predsednik, Bojan Baskar, Rajko Muršič, Irena Weber in Borut Brumen) so trije člani OEIKA. MESS je po svoje nadomestil nekatere prejšnje oblike znanstvenega sodelovanja, kot je bilo npr. vsakoletno srečanje slovenskih in hrvaških etnologov. Na dosedanjih MESS v Piranu je sodelovalo 45 predavateljev in okrog 250 njihovih do in podiplomskih študentov iz 20 držav (Avstrije, Švice, Nemčije, Italije, Danske, Nizozemske, Velike Britanije, Francije, Švedske, ZDA, Izraela, Hrvaške, Madžarske, Češke, Slovaške, Poljske, Ukrajine, Estonije, Litve in Slovenije). Naši gostje iz tujine so bili vrhunski strokovnjaki, kot so Ernest Gellner, Maurice Bloch, Daniel Miller, Anthony Cohen, Caroline Humphrey, Chris Hann, Robert Minich, Giovanni Levi, Christian Giordano, Dunja Rihtman Augustin, Michael Harbsmeier, Martine Segalen, Georg Elwert, Klaus Roth, Jonas Frykman, André Gingrich, Vaclav Hubinger, Laszlo Kurti, Dan Rabinowitz, Pierre Centlivres, Olaf Bockhorn in drugi, ki se nahajajo na zavidljivih mestih v citatnih indeksih mednarodne etnološke in antropološke literature.

27 Pri tem mislim na prizadevanja Zmaga Šmitka, da bi končno pridobil nova delovna mesta za neevropsko etnologijo, kjer bi se lahko zaposlila dva mednarodno uveljavljena slovenska antropologa: Borut Telban in Ivan Šprajc.

28 Ustanovitev raziskovalnega sklada, ki bi najboljšim podiplomskim študentom omogočila terenske raziskave, pomeni, po mojem mnenju, eno izmed prednostnih nalog celotne slovenske etnologije in kulturne antropologije.

inovativna in družbeno priznana, da ne rečem nujna, veda.

Literatura:

- BASKAR, Bojan in Borut BRUMEN (ur.) 1998: MESS - Mediterranean Ethnological Summer School, vol. 2. Ljubljana, Inštitut za multikulturne raziskave.
- BOGATAJ, Janez 1997: Gaudeamus igitur: šege in navade maturantov na Slovenskem. Ljubljana.
- 1998: Dolgo vroče poletje. V: Glasnik SED 38/3-4, 20-26.
- BRAICA, Silvio 1994: Retorika torbe. Fenomenologija, semiotika, antropologija. Ljubljana, neobjavljeni magistrski.
- BRUMEN, Borut 1992: Das ETSEO-Projekt und die Entwicklung der Alltagskultur in Prekmurje im 20. Jahrhundert. V: Klaus Roth (hrg.), Die Volkskultur Südosteuropas in der Moderne = Southeast European Folk Culture in the Moderne Era. München, Südosteuropä-Gesellschaft, 59-72.
- 1995: Naprej v preteklost in nazaj v prihodnost: od etnologije mesta k urbani etnologiji. V: Rajko Muršič in Mojca Ramšak (ur.), Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 161-165.
- BRUMEN, Borut in Zmago ŠMITEK (ur.) 1995a: MESS - Mediterranean Ethnological Summer School vol. 1. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo.
- BRUMEN, Borut 1995b: Na robu zgodovine in spomina. Urbana kultura Murske Sobotne med letoma 1919 in 1941. Murska Sobota, Pomurska založba.
- 1997: "Europe is to blame for everything" - Slovene stereotypes about Europe 1985-1992. V: Božidar Jezernik in Rajko Muršič (ur.), Prejudices and Stereotypes in the Social Sciences and Humanities. Ethnological contacts 5 & 7. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 136-142.
- 1997a: Cambio en los conceptos de tiempo y espacio de los pueblos eslovenos a causa de la nueva frontera estatal. V: Revista de la Universidad Complutense-Facultad de Ciencias Políticas y Sociología, No. 25 - Política y Sociedad. Sociedad, Espacio y Tiempo, 77-86.
- 1998: Grenzen, lokale Identitäten und interkulturelle Kommunikation im istrischen Dorf Sv. Peter. V: C. Giordano, D. R. Colombo in E. N. Kappus (hrg.), Interkulturelle Kommunikation im Nationalstaat. Münster, New York, München, Berlin, Studia Ethnographica Friburgensia 20. Universitätsverlag Freiburg Schweiz, Waxmann Verlag Münster, 183-205.
- BRUMEN, Borut in Rajko MURŠIČ 1999: Introduction to Disenchantment of Transition. V: Rajko Muršič in Borut Brumen (ur.), Cultural Processes and Transformations in Transitions of the Central and Eastern European Post-Communist Countries. Ljubljana, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 7-12.
- BRUMEN, Borut 1999a: Socialni spomini, časi in identitete v vasi Sveti Peter v slovenski Istri. Ljubljana, neobjavljeni doktorat.
- GERNDT, Helge 1990: Kulturvermittlung. Modellüberlegungen zur Analyse eines Problemkomplexes am Beispiel des Atomunglücks von Tschernobyl. V: Zeitschrift für Volkskunde 86/1, 1-13.
- GLASNIK SED 1995: 35/2-3.
- GODDARD, Victoria A., Joseph R. LLOBERA in Chris SHORE (ur.) 1994: The Anthropology of Europe: Identities and Boundaries in Conflict. Oxford, Providence, Berg.
- GIORDANO, Christian in Ina-Maria GREVERUS (ur.) 1993/1994: The Post-Communist Transition. Anthropological Journal on European Cultures. Fribourg, Frankfurt.
- HANN, Chris (ur.) 1993: Socialism. Ideals, Ideologies, and Local Practice. London, New York, Routledge.
- HAZLER, Vito 1998: Predlog standardov za delo v etnološkem spomeniškem varstvu. V: Etnolog 2 (58).
- 1999: Podreti ali obnoviti. Zgodovinski razvoj, analiza in model etnološkega konservatorstva na Slovenskem. Ljubljana, Založba Rokus.
- HRIBAR, Daša 1994: Katoliški pogledi na slovensko identiteto v 30. letih 20. stoletja. Ljubljana, neobjavljeni magistrski.
- HUDELA, Mihaela 1997: The social background of Jewish stereotypes. V: Božidar Jezernik in Rajko Muršič (ur.), Prejudices and Stereotypes in the Social Sciences and Humanities. Etnološka stičišča 5 & 7. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- JEZERNIK, Božidar 1991: O novem vzgojno-izobraževalnem programu. V: Glasnik SED 31/1-2, 13-16.
- 1997: Italijanska koncentracijska taborišča za Slovence med 2. svetovno vojno. Ljubljana, Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije.
- JEZERNIK, Božidar in Rajko MURŠIČ (ur.) 1997a: Prejudices and Stereotypes in the Social Sciences and Humanities. Etnološka stičišča 5 & 7. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- JEZERNIK, Božidar 1998: Dežela, kjer je vse narobe: prispevki k etnologiji Balkana. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- 1998a: Western perceptions of Turkish towns in the Balkans. V: Urban History 25(2), 211-230.
- 1999: The Old Bridge of Mostar. V: Božidar Jezernik (ur.), Urban Symbolism and Rituals. Ljubljana, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 53-68.
- 1999a: Struggle for Survival: Italian Concentration Camps for Slovenes during the Second World War. Ljubljana, Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije.
- JEZERNIK, Božidar (ur.) 1999b: Urban Symbolism and Rituals. Ljubljana, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- KASCHUBA, Wolfgang 1999: Einführung in die Europäische Ethnologie. München, Beck.
- KREMENSEK, Slavko 1960-1961: Nekaj pripomb. V: Glasnik SED 3/1, 7-8.
- 1973: Obča etnologija. Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- 1993: Razhajanja. V: Glasnik SED 33/3-4, 2-8.
- 1994: Etnološka terminologija. V: Glasnik SED 34/4, 3-5.
- 1994a: Izviri in pobude. V: Glasnik SED 34/3, 8-10.
- 1995: Osamosvajanja, združevanja, cepitve. V: Rajko Muršič in Mojca Ramšak (ur.), Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 141-146.
- 1996: Dve pojasnili, eno vprašanje in kratek sklep. V: Glasnik SED 36/1, 27-29.
- KRIŽNAR, Naško 1995: Območji besede in slike v slovenski etnologiji. V: Rajko Muršič in Mojca Ramšak (ur.), Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 174-180.
- KRNEK UMEK, Duša 1995: Pomen slovenskega etnološkega društva za razvoj slovenske etnologije 1975-1995. V: Rajko Muršič in Mojca Ramšak (ur.), Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 187-194.
- MACDONALD, Sharon (ur.) 1993: Inside European Identities: Ethnography in Western Europe. Providence, Oxford, Berg.
- MAKAROVIC, Gorazd 1995: Slovenci in čas. Odnos do časa kot okvir in sestavina vsakdanjega življenja. Ljubljana, Krt.
- MENCEJ, Mirjam 1997: Pomen vode v predstavah starih Slovanov o posmrtnem življenju in šegah o smrti. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo.
- MILLER, Daniel 1998: Why some things matter. V: Daniel Miller (ur.), Material Cultures: Why Some Things Matter. London, UCL Press, 3-21.
- MURŠIČ, Rajko 1994: Proti površni antropologiji. Antropologi in vojskujoči se Jugoslavlani. V: Časopis za kritiko znanosti, let. XXII/1994, št. 170-171, 111-126.
- 1994a: O razmerju med etnologijo in antropologijo ter predvsem o teoriji v etnologiji. Zoločno provokativni esej za enkratno uporabo. V: Glasnik SED 34/1-2, 10-11.
- 1994b: Perspektive kulturne antropologije. Človek, kultura in znanost. Ljubljana, neobjavljeni magistrski.
- 1995: Antropološke pošasti na obzorju. V: Glasnik SED 35/2-3, 1.
- 1995a: Oddaljeni pogled na preplete etnološke samorefleksije: etnološki raziskovalni programi. V: Rajko Muršič in Mojca Ramšak (ur.), Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 147-154.
- 1995b: Center za dehumanizacijo. Etnološki oris rock skupine. Pesnica, Frontier, ZKO Pesnica.

- -1996: Prepletena pahljača antropologij. V: Antropološki zvezki 4 (1996), 131-139.

- -1997: Dinamika medkulturnega stika: odnos med rokovo podkulturo in lokalno kulturo na Tratah v Slovenskih goricah. Ljubljana, neobjavljeni doktorat.

- -1998: "Razkritje krinke": O lokalno - globalnih identifikacijah. V: Traditiones 26, Ljubljana, SAZU 1997, 223-236.

- -1998a: Autochtonisation of rock music in rural Slovenia. V: T. Mitsui (ur.). Popular music: intercultural interpretations. Kanazawa, Kanazawa University, Graduate program in music, 281-288.

MURŠIČ, Rajko in Borut BRUMEN (ur.) 1999: Cultural Processes and Transformations in Transition of the Central and Eastern European Post-Communist Countries. Ljubljana, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

NOV študijski načrt Oddelka za etnologijo (in kulturno antropologijo) FF 1991: V: Glasnik SED 31/1-2, 11-13.

NOVAK, Vilko 1960: Slovenska ljudska kultura. Ljubljana, Državna založba Slovenije.

RAČIČ SIMONČIČ, Mojca 1997: Slovenska etnološka bibliografija 1986-1990. Ljubljana, Knjižnica Glasnika SED.

RAMŠAK, Mojca 1997: Knjižna bera slovenskih etnologov - pravljičja ali stvarnost? V: Glasnik SED 37/1-2, 53-58.

- -1997a: Enciklopedija etnologije Slovencev - teoretični model. Ljubljana, neobjavljeni magistrski.

RIHTMAN - AUGUŠTIN, Dunja 1983: Etnos kao proces. V: Janez Bogataj in Marko Terseglav (ur.), Zbornik 1. kongresa jugoslovanskih etnologov in folkloristov. Ljubljana, Knjižnica Glasnika SED, 806-812.

- -1996: A National Ethnology, its Concepts and its Ethnologists. V: Ethnologia Europaea, 26/2, 97-105.

ROŠKER, Jana 1996: Metodologija medkulturnih raziskav. Ljubljana, Filozofska fakulteta in Oddelek za azijske in afriške študije.

RUS, Veljko 1992: Refolucija: med reformo in revolucijo. V: Veljko Rus, Med antikomunizmom in postsocializmom. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 15-31.

SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid 1995: Med narodopisjem in antropologijo - o razdaljah in bližinah. V: Rajko Muršič in Mojca Ramšak (ur.), Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 125-140.

- -1998: Med narodopisjem in antropologijo: teoretsko-metodološka vprašanja in odgovori v etnologiji na Slovenskem. Ljubljana, neobjavljeni doktorat.

ŠMITEK, Zmago 1991: Kam z antropologijo? V: Glasnik SED 31/1-2, 16-18.

ŠMITEK, Zmago in Božidar JEZERNIK 1992: Antropološka tradicija na Slovenskem. V: Etnolog 2(53), 259-274. (V dodelani obliki je članek izšel še leta 1995: The anthropological tradition in Slovenia. V: H. F. Vermeulen in R. Alvarez (ur.), Fieldwork and footnotes: studies in the history of European anthropology. London, New York, Routledge, 171-183.)

ŠMITEK, Zmago 1995: Neevropska etnologija v Sloveniji ali koliko daleč vidimo. V: Rajko Muršič in Mojca Ramšak (ur.), Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 155-160.

- -1995a: Srečevanja z drugačnostjo: slovenska izkustva eksotike. Radovljica, Didakta.

- -1998: Kristalna gora. Mitološko izročilo Slovencev. Ljubljana, Forma sedem.

- -1998a: Kresnik: An Attempt at a Mythological Reconstruction. V: Studia mythologica Slavica., št. 1, 93-118.

- -1999: Etnologija in antropologija v slovenski perspektivi - opozicija ali sodelovanje? V: B. Čas (ur.), Kamniški sociološki zbornik. Humanistične in družboslovne študije. Kamnik, Šolski center Rudolf Maister, 281-291.

ŠMITEK, Zmago in Rajko MURŠIČ (ur.) 1999a: MESS - Mediterranean Ethnological Summer School Vol. 3. Ljubljana, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

VREČER, Natalija 1991: Etnologija in/ali kulturna antropologija. V: Glasnik SED 31/1-2, 20-23.

- -1994: Izkušnje begunskih otrok v Celju. Ljubljana, neobjavljeni magistrski.

VREČER, Natalija (ur.) 1999: Vsakdanje življenje beguncev in begunk v Sloveniji. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo.

ŽIDOV, Nevenka 1996: Alternativna medicina v Sloveniji. Etnološki vidik. Ljubljana, neobjavljeni doktorat.